Практична робота 11-12

Тема: Пряма на площині.

Мета. Ознайомити студентів з різними видами рівнянь прямої, розташування на площини; навчити їх методиці розв'язання базових задач.

План практичних занять

1. Рівняння прямої на площині, різні форми задання.
2. Кут між двома прямими, відстань від точки до прямої.
3. Умови паралельності та перпендикулярності прямих.

Термінологічний словник ключових понять

Кутовий коефіцієнт— коефіцієнт при *x* у рівнянні прямої лінії на площині, розв'язаному відносно *y*.

Векторне рівняння прямої з нормальним вектором.

$$\bar{r}_M - \bar{r}_{M_O} \cdot \bar{n} = 0 \qquad (1)$$

Рівняння прямої, що проходить через задану точку із заданим нормальним вектором.

$$A(x - x_0) + B(y - y_0) = 0 \qquad (2)$$

Загальне рівняння прямої.

$$Ax + By + C = 0 \qquad (3)$$

Канонічне рівнянням прямої

$$\frac{x - x_0}{l} = \frac{y - y_0}{m} \qquad (4)$$

Параметричні рівняннями прямої.

$$x = x_0 + lt, \quad y = y_0 + mt; \quad -\infty < t < +\infty \qquad (5)$$

Рівнянням прямої, що проходить через задану точку з кутовим коефіцієнтом.

$$y - y_0 = k(x - x_0) \qquad (6)$$

Рівняння прямої з кутовим коефіцієнтом.

$$y = kx + b \qquad (7)$$

Рівняння прямої, що проходить через дві задані точки.

$$\frac{x - x_0}{x_1 - x_0} = \frac{y - y_0}{y_1 - y_0} \qquad (8)$$

Рівняння прямої у відрізках на осях.

$$\frac{x}{a}+\frac{y}{b}=1, \quad (a \neq 0, \quad b \neq 0) \qquad (9)$$

Навчальні завдання

1. Пряму задано рівнянням $3x - 5y + 15 = 0$. Перевірити, які з точок $A\ (-2, 3)$, $B\ (0, 3)$, $C\ (5, 6)$, належать заданій прямій, знайти її рівняння з кутовим коефіцієнтом і у відрізках на осях.

● Для перевірки того, чи лежать точки A, B, C на прямій, підставимо їхні координати в рівняння прямої:

$$A\text{:}\ 3\,(-2) - 5 \cdot 3 + 15 \neq 0, \quad B\text{:}\ 3 \cdot 0 - 3 \cdot 5 + 15 = 0,$$
$$C\text{:}\ 3 \cdot 5 - 5 \cdot 6 + 15 = 0.$$

Таким чином, точка A не лежить на прямій, а точки B і C лежать на прямій.

Поділимо рівняння прямої почленно на коефіцієнт при y: $\frac{3}{5}x - y + 3 = 0$, а далі запишемо його у вигляді $y = \frac{3}{5}x + 3$ — рівняння з кутовим коефіцієнтом.

Поділивши рівняння почленно на вільний член:

$$\frac{3x}{15} - \frac{5y}{15} + 1 = 0, \text{ або } \frac{x}{-5} + \frac{y}{3} = 1,$$

дістанемо шукане рівняння у відрізках на осях.

2. Дано дві вершини трикутника $A\ (2, -3)$, $B\ (5, 1)$, рівняння сторони BC: $x + 2y - 7 = 0$ і медіани AM: $5x - y - 13 = 0$. Скласти рівняння висоти, опущеної з вершини C, обчислити її довжину, знайти кут трикутника при вершині A.

● Нехай вершина трикутника $C\ (x_1,\ y_1)$. Тоді точка з координатами $x_2 = \frac{5+x_1}{2}; y_2 = \frac{1+y_1}{2}$ лежить на медіані, тобто виконується рівність $5\left(\frac{5+x_1}{2}\right) - \frac{1+y_1}{2} - 13 = 0$. Крім того, точка C лежить на прямій BC. Отже, маємо систему рівнянь для знаходження координат (x_1, y_1):

$$\begin{cases} 5x_1 - y_1 - 2 = 0 \\ x_1 + 2y_1 - 7 = 0 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} x_1 = 1 \\ y_1 = 3. \end{cases}$$

Знайдемо рівняння прямих AB і AC, використовуючи рівняння прямої (2.16), маємо:

$$AB: \ \frac{y+3}{1+3} = \frac{x-2}{5-2} \Rightarrow y = \frac{4}{3}x - \frac{17}{3}; \quad AC: \ \frac{y+3}{3+3} = \frac{x-2}{1-2} \Rightarrow y = -6x + 9.$$

Висота проходить через точку C перпендикулярно до прямої AB. Використаємо умову перпендикулярності двох прямих і знайдемо кутовий коефіцієнт висоти $k_2 = -\frac{1}{k_1} = -\frac{3}{4}$. Використаємо рівняння (2.15) і знайдемо рівняння висоти:

$$y - 3 = -\frac{3}{4}(x - 1) \Rightarrow 3x + 4y - 15 = 0.$$

Довжину висоти знайдемо як відстань від точки $C(1, 3)$ до прямої AB.

$$h = \frac{|4 \cdot 1 - 3 \cdot 3 - 17|}{\sqrt{16+9}} = \frac{22}{5} = 4{,}4 .$$

Щоб обчислити кут A, скористаємось формулою для знаходження кута між двома прямими (2.18):

$$\operatorname{tg} \hat{A} = \frac{k_2 - k_1}{1 + k_1 k_2} = \frac{-6 - \frac{4}{3}}{1 - 6 \cdot \frac{4}{3}} = \frac{22}{21}; \ \hat{A} = \operatorname{arctg} \frac{22}{21} .$$

3. Паралельні прямі проходять відповідно через точки $O(0, 0)$ і $M(1, 3)$. Знайти їх рівняння, коли відомо, що відстань між ними дорівнює $\sqrt{5}$.

● Якщо прямі паралельні, то їх кутові коефіцієнти рівні між собою, тому згідно з (2.15) рівняння шуканих прямих можна записати у вигляді $y = kx,\ y - 3 = k(x-1).$ Візьмемо довільну точку, що лежить на першій прямій, наприклад $(1, k)$. Тоді згідно з формулою для відстані точки до прямої запишемо:

$\sqrt{5} = \dfrac{|k - k - k + 3|}{\sqrt{1 + k^2}}$, звідки знайдемо $k_1 = -2,\ k_2 = \dfrac{1}{2}.$ Рівняння прямих: $y = -2x;\ 2x + y - 5 = 0$ або $y = \dfrac{1}{2}x;\ x - 2y + 5 = 0.$

4. Записати рівняння бісектрис кутів, утворених прямими $x + 7y - 6 = 0$ і $5x - 5y + 1 = 0.$

● Використаємо відому властивість бісектриси кута про те, що на ній лежить множина точок, рівновіддалених від сторін кута. Нехай $M(x, y)$ — точка, яка належить цій множині. Тоді за формулою відстані від точки до прямої записуємо:

$\dfrac{|x + 7y - 6|}{\sqrt{1+49}} = \dfrac{|5x - 5y + 1|}{\sqrt{25+25}}.$ Звідси маємо два рівняння бісектрис: $x + 7y - 6 = 5x - 5y + 1$ і $x + 7y - 6 = -5x + 5y + 1,$ або, після перетворень: $4x - 12y + 7 = 0,\ 6x + 2y - 5 = 0.$

5. Обчислити площу ромба, знаючи одну з його вершин $A(0, -1)$, точку перетину діагоналей $M(4, 4)$ і точку $N(2, 0)$ на стороні AB.

● Використовуючи (2.16), запишемо рівняння сторони AB:

$\dfrac{y+1}{1} = \dfrac{x}{2}$, або $x - 2y - 2 = 0.$ Знайдемо координати точки $C(x, y)$, яка за властивістю точки перетину діагоналей ромба симетрична точці A відносно точки M. Отже, $4 = \dfrac{0 + x}{2};\ 4 = \dfrac{-1 + y}{2}$, звідки $C(8, 9)$. Висоту ромба знайдемо як відстань від точки C до прямої AB:

$$h = \frac{|8 - 18 - 2|}{\sqrt{5}} = \frac{12}{\sqrt{5}}.$$

Знайдемо кутовий коефіцієнт діагоналі ромба AC: $k = \dfrac{9+1}{8-0} = \dfrac{5}{4}.$ Кутовий коефіцієнт другої діагоналі дорівнює $-\dfrac{4}{5},$ а її рівняння $4x + 5y - 36 = 0.$ Розв’язуючи систему рівнянь

$$\begin{cases} x-2y=2 \\ 4x+5y=36 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} x=\dfrac{82}{13} \\ y=\dfrac{28}{13} \end{cases},$$

знаходимо координати точки $B\left(\frac{82}{13}; \frac{28}{13}\right)$. Довжина сторони ромба $|AB| = \sqrt{\left(\frac{82}{13}\right)^2 + \left(\frac{28}{13}\right)^2} = \frac{41}{13}\sqrt{5}.$

Отже, площа ромба $s = |AB| \cdot h = \frac{41}{13}\sqrt{5} \cdot \frac{12}{\sqrt{5}} = 37\frac{11}{13}$.

6. Скласти рівняння сторін трикутника, знаючи одну з його вершин A(2, – 4) і рівняння бісектрис двох його кутів: $x+y-2=0;\ x-3y-6=0.$

● Підставлянням координати точки A в рівняння бісектрис пересвідчимось, що бісектриси не проходять через цю точку. Нехай для визначеності вершина B і вершина C належать відповідно першій і другій бісектрисам. Знайдемо координати точки A', симетричної точці A відносно бісектриси $x+y-2=0$. Ця точка буде лежати на прямій BC. Для цього запишемо рівняння перпендикуляра до цієї бісектриси, що проходить через точку A. Маємо: $y+4=x-2$, або $x-y-6=0.$ Знайдемо точку перетину бісектриси і перпендикуляра, розв'язуючи систему $\begin{cases} x+y=2 \\ x-y=6 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} x=4 \\ y=-2 \end{cases}$; координати точки $A'(x,\ y)$ знайдемо з виразів $4=\frac{2+x}{2};\ -2=\frac{-4+y}{2};\ A'(6,0).$ Аналогічно знайдемо координати точки A'', симетричної точці A, відносно бісектриси $x-3y-6=0.\ A''\left(\frac{2}{5};\ \frac{4}{5}\right).$ Рівняння прямої BC знайдемо з (2.16): $\frac{y}{\frac{4}{5}} = \frac{x-6}{-\frac{28}{5}} \Rightarrow x+7y-6=0.$ Обчислимо координати вершин B і C як координати точок перетину відповідних бісектрис з прямою BC: $x+7y-6=0.$ Дістаємо: $B\left(\frac{4}{3};\frac{2}{3}\right);\ C(6;0)$. З (2.16) маємо рівняння сторін відповідно AB і AC: $7x+y-10=0$; $x-y-6=0.$

Завдання для перевірки знань

1. Скласти рівняння катетів прямокутного рівнобедреного трикутника, якщо $y = 3x + 5$ — рівняння гіпотенузи, A (4, – 1) — вершина прямого кута.

Відповідь. $y=-2x+7;\ y=\frac{1}{2}x-3$.

2. Дано вершини трикутника A (4; 6), B (– 4; 0), C (– 1; – 4). Скласти рівняння: а) трьох його сторін; б) медіани, проведеної з вершини C; в) бісектриси кута B; г) висоти, опущеної з вершини A.

3. Дано трикутник з вершинами в точках $A\left(-\frac{1}{7}; -\frac{3}{28}\right),\ B(4,\ 3),\ C(2,\ -1)$. Обчислити довжини його висот.

Відповідь. $h_A = \frac{27\sqrt{5}}{28}$.

4. На осі абсцис знайти точку, яка міститься на відстані a від прямої $\frac{x}{a}+\frac{y}{b}=1$.

Відповідь. $\left(;\ b \pm \sqrt{a^2+b^2}\right)$

5. З точок перетину прямої $3x+5y-15=0$ з осями координат встановлено перпендикуляри до цієї прямої. Знайти їх рівняння.

Відповідь. $5x-3y+9=0$; $5x-3y-25=0$.

6. Дано дві вершини трикутника A (– 6; 2), B (2; – 2) і H (1; 2) — точку перетину його висот. Обчислити координати третьої вершини.

Відповідь. C (2; 4).

7. Знайти рівняння прямої, що проходить через точку (2; – 1) і утворює з віссю Ox удвічі більший кут, ніж кут, що його утворює з тією самою віссю пряма $x-3y+4=0$.

Відповідь. $3x-4y-10=0$.

8. Рівняння бічних сторін рівнобедреного трикутника $y = 3$; $x - y + 4 = 0$. Скласти рівняння основи, якщо вона проходить через початок системи координат.

Відповідь. $y=\left(1\pm\sqrt{2}\right)x$.

9. Скласти рівняння сторін квадрата, якщо A(2; – 4) — його вершина, M(5; 2) — точка перетину діагоналей.

Відповідь. $3x+y=2$; $x-3y=14$; $x-3y=-16$; $3x+y=32$.

10. Скласти рівняння сторін трикутника, якщо A(3; 5), B(6; 1) — його вершини, M(4; 0) — точка перетину медіан.

Відповідь. $4x+3y=27$, $x=3$, $7x-3y=39$.

11. Скласти рівняння прямої, що поділяє відрізок AB, A(– 3; 2), B(5; – 2) навпіл і утворює з відрізком AB кут, удвічі більший, ніж із віссю Ox.

Відповідь. $x-2y-1=0$.

12. Через точку A(5; 2) провести пряму, що відтинає рівні відрізки на осях системи координат.

Відповідь. $x+y=7$.

13. Знайти дотичні до кола $x^2+y^2=29$, що проходить через точку A(7; –3).

Відповідь. $5x+2y=29$, $2x-5y=29$.

14. У трикутнику A(1; 2), B(3; 7), C(5; – 13) обчислити довжину перпендикуляра, опущеного з вершини B на медіану, проведену з вершини A.

Відповідь. $\frac{25}{\sqrt{34}}$.

15. Знайти рівняння прямої, паралельної прямій $12x + 5y - 52 = 0$, що міститься від неї на відстані 2 лін. од.

Відповідь. $12x+5y-26=0$, $12x+5y-78=0$.

16. Скласти рівняння прямої, що проходить посередині між прямими $4x-6y=3$, $2x-3y=-7$.

Відповідь. $8x-12y+11=0$.

17. Знайти точку, симетричну точці $A(-2; -9)$ відносно прямої $2x+5y=38$.

Відповідь. (10; 21).

18. Дано рівняння двох суміжних сторін паралелограма $x - y = 1$, $x - 2y = 0$, $M(3; -1)$ — точка перетину діагоналей. Записати рівняння двох інших сторін паралелограма.

Відповідь. $x - y = 7$, $x - 2y = 10$.

19. Відоме рівняння $3x + 2y + 6 = 0$ однієї сторони кута і $x - 3y + 5 = 0$ — рівняння його бісектриси. Скласти рівняння другої сторони кута.

Відповідь. $6x + 17y = 15$.

20. У трикутнику ABC відомі AB: $4x+y-12=0$, висота BH: $5x-4y=15$, висота AK: $2x+2y-9=0$. Записати рівняння сторін AC; BC.

Відповідь. $4x+5y=20$; $x-y=3$.

21. Скласти рівняння сторін трикутника, якщо $A(-4; 2)$ — одна з його вершин і $3x-2y+2=0$ і $3x+5y-12=0$ — рівняння двох його медіан.

Відповідь. $2x+y=8$; $x-3y=-10$, $x+4y=4$.

22. Скласти рівняння сторін трикутника, знаючи одну з його вершин $A(3; -4)$ і рівняння висот: $7x-2y=1$, $2x-7y=6$.

Відповідь. $2x+7y+22=0$, $7x+2y-13=0$, $x-y+2=0$.